

5. Лист Міністерства інфраструктури України від 31 жовтня 2013 року № 12299/03/1013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mtu.gov.ua/>.
6. Лист Державної авіаційної служби України від 23 жовтня 2013 року № 1.28-12361 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.avia.gov.ua/>.
7. Про схвалення Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2017 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2005 р. № 158-р // Офіційний вісник України. – 2005. – № 22. – С. 75.
8. Деякі питання утворення структурних підрозділів внутрішнього аудиту та проведення такого аудиту в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах, які належать до сфери управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 р. № 1001 // Урядовий кур'єр. – 2011. – № 207. – С. 38.
9. Про стан розвитку державного внутрішнього фінансового контролю в Україні за I півріччя 2014 року : звіт Державної фінансової інспекції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/105197>.
10. Положення про Департамент авіаційної безпеки та адміністративного забезпечення Державної авіаційної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://avia.gov.ua/front/printer/23611>.
11. Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту : наказ Міністерства фінансів України від 4 жовтня 2011 р. № 1247 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 85. – С. 91.
12. Про Державний бюджет України на 2014 рік : Закон України від 16 січня 2014 р. № 719-VII // Голос України. – 2014. – № 10. – С. 3.
13. Положення про Департамент фінансів та економіки / Державна авіаційна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://avia.gov.ua/documents/Pro-nas/Struktura/23612.html>.

СЕЛЕЗНЬОВА О. М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін
(ВПНЗ «Буковинський університет»)

УДК 342.9

МЕТОД НАУКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА

Стаття присвячена розгляду філософських зasad методології та з'ясуванню сутності методології інформаційного права. Пропонується поняття методології інформаційного права. Автором формулюється система методів науки інформаційного права та аналізуються найбільш поширені методи науки інформаційного права.

Ключові слова: методологія, методологія інформаційного права, метод інформаційного права, метод науки інформаційного права, система методів науки інформаційного права.

Статья посвящена рассмотрению философских основ методологии и выяснению сущности методологии информационного права. Предлагается понятие методологии информационного права. Автором формулируется система методов науки информационного права и анализируются наиболее распространенные методы науки информационного права.

Ключевые слова: методология, методология информационного права, метод информационного права, метод науки информационного права, система методов науки информационного права.

The article is devoted to the philosophical principles of the methodology and clarify the nature of the methodology of information law. Proposed concept of methodology of information law. The author formulated a system of methods of science information law and examines the most common methods of science information law.

Key words: methodology, methodology of information law, method of information law, method of science information law, system of methods of science information law.

Вступ. Наука інформаційного права є досить молодою, а отже, мало дослідженою у своєму теоретичному контексті. Це обумовлює завдання з'ясувати та вивчити її онтологічно-правові основи, однією з яких вважається структура науки інформаційного права.

Російська дослідниця О.Є. Ричагова у структурі будь-якої науки виділяє такі елементи, як: 1) аксіоматичні передумови, які не доводяться, але на яких ґрунтуються інші наукові положення; 2) вихідні поняття, через які визначаються інші поняття, але які самі не визначаються; 3) предметна наукова область; 4) методи опису наукової галузі [1, с. 115]. Фактично перші два пункти із зазначених мають філософсько-онтологічний зміст і не є предметом нашого дослідження, хоча окрім дефініційні аспекти науки інформаційного права можуть бути піднятими. Уваги заслуговують предмет та методи науки інформаційного права. У даній статті ми зупинимося саме на методах науки інформаційного права.

Методи інформаційного права розглядалися в працях О.А. Баранова, В.М. Брижка, Б.А. Кормича, М.М. Рассолова, В.Е. Разуваєва, В.С. Цимбалюка, М.Я. Швеця та деяких інших вчених. Разом із тим акцентується увага на методах інформаційного права як галузі права, проте фактично не досліджуються методи інформаційного права як науки.

Постановка завдання. Ціллю даної статті стало з'ясування філософського змісту методології та на його основі визначення методології інформаційного права, розкриття поняття методу інформаційного права й обумовлення сутності методу науки інформаційного права, викладення власного погляду на систему методів науки інформаційного права, а також аналіз найбільш поширених методів науки інформаційного права.

Результати дослідження. Одним із найважливіших моментів наукового пізнання інформаційного права є методологія. У філософській літературі є різні тлумачення поняття «методологія». Під методологією одні дослідники розуміють вчення про метод, який пов'язують із логікою наукового дослідження; інші зараховують до цього поняття сукупність загальних і окремих методів; є такі, що ототожнюють методологію із гносеологією; деякі шукають поєднання методів природничих наук із гуманітарними [2, с. 65]. Крім того, зважаючи на те, що інформаційне право є юридичною науковою, філософський зміст поняття «методологія» набуває додаткових специфічних особливостей.

З теоретичної точки зору методологія та категорія методу були ґрунтовно досліджені В.М. Сиріх [3]. Зокрема, вчений доводить, що зазначені поняття є різними за своїм змістом і немає підстав їх ототожнювати. І якщо методологія уявляється як особлива наука, безпосереднім завданням якої є розробка та вдосконалення системи прийомів,

способів наукового пізнання, то метод – це власне і є органічно складна система прийомів і способів, які використовуються для пізнання предмета науки.

Наведене дає підстави стверджувати, що галузева методологія є складовою частиною науки про методи відповідної галузі права. Відповідно, розуміння її внутрішньої сутності відрізняється від категорії методу. Але недоцільно заперечувати й існуючий зв'язок між цими категоріями, що проявляється як дві сторони одного й того самого явища – теоретичне підґрунтя реалізації прийомів і способів пізнання (методологія) та практичне втілення прийомів та способів пізнання (метод).

Одним із видів галузевої методології є методологія інформаційного права, що являє собою достатньо складне явище. З огляду на філософське тлумачення цього терміна, можна з упевненістю говорити про його неоднорідність і мінливість. Так, коли дослідником вивчається базис методу інформаційного права, наприклад, як система загальних дозволів, яка збалансовується за допомогою системи заборон загального і приватного характеру й обмежено використовує позитивні зобов'язання (Б. А. Кормич) [4, с. 20], то можна говорити, що методологія інформаційного права уявляється як вчення про метод. Якщо ж науковцем методи поділяються на загальні та часткові (О. А. Баранов) [5], то під методологією інформаційного права розуміється технічна сукупність загальних та окремих методів. У випадку, коли вчений до методів інформаційного права відносить історичний метод та системний підхід (М. М. Рассолов) [6, с.19–24], методологія розкривається через поєднання своєї суті із гносеологією.

Неоднозначна природа явища методології взагалі та методології інформаційного права зокрема зумовлює застосування до її дослідження комплексного підходу. Використавши його, можна запропонувати таке визначення.

Методологія інформаційного права – це сукупність наукових поглядів на сутність, структуру та поділ методів інформаційного права, що передбачають розкриття їхніх характерних особливостей, а також багаторівнева система певних методів (способів та прийомів), які використовуються в інформаційному праві.

Зупинимося детальніше на методі інформаційного права. На нашу думку, його необхідно розглядати у нерозривному зв'язку із т. зв. тріадою інформаційного права (як галузі, науки та навчальної дисципліни). Зустрічаються й інші погляди на зазначений аспект. Зокрема, В. Е. Разуваєв зазначає, що методи інформаційного права поділяються на методи вивчення (або пізнання) інформаційного права та методи безпосереднього правового регулювання інформаційного права [7, с. 166]. Іншими словами, це методи науки інформаційного права та методи інформаційного права як галузі. Методи інформаційного права як навчальної дисципліни тут не беруться до уваги. Широкого поширення набув підхід, коли методи інформаційного права розглядаються тільки в межах інформаційного права як галузі [8, с. 9–10].

Але, на нашу думку, найбільш повно методологія інформаційного права розкривається саме через систему методів у трьох іпостасях інформаційного права. На підставі цього твердження пропонуємо таке визначення.

Метод інформаційного права – це способи юридичного пізнання інформаційної сфери; засоби, за допомогою яких здійснюється державно-правовий вплив на інформаційні відносини; а також прийоми викладання та роз'яснення навчального матеріалу інформаційно-правової тематики.

Таким чином, метод інформаційного права формують: 1) метод науки інформаційного права; 2) метод інформаційного права як галузі права; 3) метод інформаційного права як навчальної дисципліни.

Додамо, що зазначені методи інформаційного права за своєю природою є об'єктивними. Вони існують незалежно від різних факторів. А проте їхнє застосування носить суб'єктивний характер, оскільки обумовлюється можливість вибору конкретного методу суб'єктом пізнання.

У даній статті ми акцентуємо увагу саме на методі науки інформаційного права. Дослідження методів будь-якої частини юридичної науки є першочерговим завданням учених, про що неодноразово було заявлено і на міжнародному рівні [9, с. 45], яке було умовлено динамікою європейського та загальносвітового розвитку.

Вивчення методу науки інформаційного права відзначається і певною складністю, оскільки простежується певний взаємозв'язок самого методу з теоретичними положеннями науки. Як правильно відмічає Д. І. Дедов, «сучасний стан методології показує, що і теорія, і емпіричний досвід взаємодіють один з одним, сприяючи накопиченню знань, економічному та соціальному розвитку» [10, с. 54]. Разом із тим необхідно чітко відрізняти сам метод і те знання, що досягається шляхом використання цього методу. За допомогою методу можна виробити нове знання, тоді як уже існуючі теоретичні положення є або напрацюванням минулої, або дійсністю сучасної реальності. Теорія по своїй суті догматична, тоді як метод – динамічний, цілеспрямований процес.

Феномен методу проявляється ще й у тому, що він існує незалежно від дослідника, а проте його вибір та застосування цілком і повністю залежить від волі науковця. Філософією права розроблена багаторівнева система методів, яка забезпечує вченого цілим арсеналом способів вивчення того чи іншого явища. Так, зокрема, В. П. Кохановський визначає такі групи методів, як: філософські, загальнонаукові, окремонаукові, дисциплінарні та група методів міждисциплінарного дослідження [11, с. 183–186].

Беручи до уваги зазначене, сформулюємо систему методів науки інформаційного права. Отже, наукові методи пізнання категорій та інститутів інформаційного права доцільно поділити на такі групи:

– загальнофілософські методи пізнання явищ світу (діалектичний метод пізнання соціальних явищ, дедуктивний метод тощо). Методи цієї групи використовуються протягом багатьох віків для дослідження різних суспільних явищ, у тому числі й правових. Тому було б недоречним не брати до уваги їх при розгляді категорій, постулатів та висуванні нових теорій в інформаційному праві. Зважаючи на те, що інформаційне право є новою галуззю права для вітчизняної правової системи, застосування саме загальнофілософських методів дає змогу напрацювати онтологічно-теоретичний фундамент інформаційного права і як галузі права, і, власне, як науки;

– загальнонаукові методи (метод класифікації та групування, історичний метод, системний метод, статистичний метод, метод опитування тощо). Інформаційне право є частиною суспільної науки, що дає підстави вважати, що існує певна група методів загального характеру, які доцільно використовувати при дослідженні будь-яких явищ, зокрема правових. Ця група методів є необхідною при виробленні нових знань теоретичного змісту, а також при виведенні результатів із практичних даних з метою наукового аналізу. Широке застосування загальнонаукових методів у науці інформаційного права пояснюється також тим, що категорія «інформація» є визначальною не тільки для зазначеної науки, але і є предметом вивчення багатьох інших наук, чим підкреслюється її загальність та наукова всеохопленість;

– науково-правові методи (догматичний метод, спеціально-юридичний метод, повірняльно-правовий метод, структурний метод, метод вивчення ефективності правових норм тощо). Юридична наука у своєму складі містить інформаційне право, тому при дослідженні інформаційно-правових явищ, конструкцій, категорій і т. д. варто використовувати методи, що застосовуються в юриспруденції для дослідження всіх положень, які входять до предмету її вивчення;

– спеціально-наукові методи (метод аналізу практики застосування норм інформаційного права, метод тлумачення норм інформаційного права, кібернетичний метод тощо). Дані методи властива виключно інформаційному праву. З огляду на предмет інформаційного права та притаманні йому особливості, зазначені методи характеризуються деталізованістю порівняно з попередньою групою методів. Однак саме

спеціально-наукові методи дають змогу глибоко дослідити предмет і складові системи інформаційного права. У цій групі методів особливим є метод інформаційно-правової теорії – «засіб інформаційно-правового пізнання, створення та організації інформаційно-правового знання» [12, с. 232]. Наприклад, за допомогою даного методу предмет інформаційної політики (інституту інформаційного права) конкретизується й оформляється у відповідну правову теорію інформаційної політики як єдину, несуперечливу систему знань про інформацію, державу та право, виражену в рамках категорійно-понятійної системи [12, с. 232].

Деколи в літературі акцентують увагу лише на кількох методах науки інформаційного права. Зокрема, Л. Л. Попов, Ю. І. Мігачов, С. В. Тихомиров, вказавши на методологічну основу інформаційного права, все ж таки додають, що «наука інформаційного права використовує перш за все спеціально-юридичний та конкретно-історичний методи» [13, с. 38]. На нашу думку, такий підхід значно звужує методологію науки інформаційного права та призводить до однобокого розуміння сутності наукового пошуку. Тільки комплексним використанням методів дослідження досягається фундаментальність у науці (в тому числі й науці інформаційного права).

Проаналізуємо найбільш застосовувані методи в науці інформаційного права:

– історичний метод – використовується з метою вияснення причин, передумов та форм виникнення інформаційно-правових інститутів та категорій, динаміку їхньої трансформації у розумінні. Такий метод дає змогу відшукати в історичному процесі певні закономірності та повторюваності, що забезпечує свідоме зіставлення та порівняння ситуацій; це дозволяє уникнути негативних факторів у правовому регулюванні інформаційних відносин;

– структурний метод – допомагає у визначенні структури інформаційно-правових явищ, тобто розкритті наявності та характеристиці їх складових елементів. Особливого значення даний метод набуває в дослідженнях системи інформаційного права, а також структури перспективного найвагомішого джерела інформаційного права, а саме кодифікованого нормативно-правового акту, що регулює інформаційні відносини (Інформаційний кодекс України);

– метод класифікації та групування – один із найбільш використовуваних методів. Практично жодне наукове дослідження проблем інформаційного права не може обйтися без цього методу. Інформаційно-правові явища, якщо не класифікують (за декількома критеріями), то уже точно групують (за одним критерієм виділяють певну кількість видів). Метод допомагає глибше пізнати інформаційно-правове явище, повністю розкрити його внутрішню сутність;

– спеціально-юридичний метод – має неабияке значення для науки інформаційного права, оскільки саме він слугує виробленню теоретичного апарату інформаційного права, формуванню доктринальних та нормативних дефініцій інформаційно-правового спрямування;

– порівняльно-правовий метод – стає в нагоді у разі проведення порівняння різних інформаційно-правових явищ з ціллю з'ясувати особливості кожного, а також при вивченні зарубіжного досвіду правової регламентації інформаційних відносин. Порівняння створює можливість обрання найбільш доцільного способу регулювання інформаційних відносин та при потребі впровадження іноземної практики на території України;

– метод тлумачення норм інформаційного права є пріоритетним у наукових дослідженнях із тієї причини, що будь-яка наукова розвідка юридичного спрямування стає відірваною від реалій сьогодення без належного аналізу відповідних норм. Зазначений метод допомагає належній оцінці інформаційно-правових явищ, виокремленню їх позитивних сторін, а також аспектів, що потребують зміни або усунення.

Висновки. Дослідження показало, що і методологія інформаційного права, і метод інформаційного права є досить складними явищами. У нашій статті ми спробува-

ли з'ясувати сутність та систему однієї частини методу інформаційного права – метода науки інформаційного права. Систему методів науки інформаційного права складають: загальнофілософські методи пізнання явищ світу, загальнонаукові методи, науково-правові методи, спеціально-наукові методи. Найбільш застосовуваними методами в науці інформаційного права є: історичний метод, структурний метод, метод класифікації та групування, спеціально-юридичний метод, порівняльно-правовий метод, метод тлумачення норм інформаційного права.

Наступними етапами дослідження в даному напрямі мають стати розгляд та вивчення методів інформаційного права як галузі права та як навчальної дисципліни.

Список використаних джерел:

1. Рычагова О.Е. О методологии российской правовой науки / О.Е. Рычагова // Вестник Омского университета. – 2003. – № 1. – С. 113–116.
2. Сырых В.М. Логические основания общей теории права : монография : в 2 т. / В.М. Сырых. – М. : Юридический Дом «Юстицинформ», 2001. – Т. 1 : Элементный состав. – 528 с.
3. Альчук М. Сучасна філософсько-правова методологія / М. Альчук // Вісник Львівського університету. Філософські науки. – 2008. – Вип. 11. – С. 64–71.
4. Кормич Б.А. Організаційно-правові основи політики інформаційної безпеки України : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Б.А. Кормич. – Харків, 2004. – 42 с.
5. Барапов О.А. Методи інформаційного права / О.А. Барапов // Правова інформатика. – 2007. – № 4 (11). – С. 8–12.
6. Рассолов И.М. Информационное право : учеб. пособие / И.М. Рассолов. – М. : Юристъ, 1999. – 400 с.
7. Разуваев В.Э. Информационное право: актуальные проблемы формирования новой отрасли / В.Э. Разуваев ; Елецкий государственный университет им. И А. Бунина. – Елец, 2002. – С. 160–169. – (Материалы научно-практической конференции юридического факультета).
8. Швець М. Я. До питання принципів, предмету і методів інформаційного права / М. Я. Швець, В. М. Брижко // Правова інформатика. – 2008. – № 4 (20). – С. 5–14.
9. Гавrilova Ю.А. Проблемы использования неклассических методов в процессе преподавания истории и методологии юридической науки / Ю.А. Гавrilova // Вестник Волгоградского государственного университета. – Серия 5: Юриспруденция. – 2011. – № 2 (15). – С. 42–48.
10. Дедов Д.И. Юридический метод : научное эссе / Д. И. Дедов. – М. : Волтерс Клювер, 2008. – 160 с.
11. Кохановский В.П. Философия и методология науки / В.П. Кохановский. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1999. – 576 с.
12. Сопілко І.М. Засади інформаційної гносеології / І. М. Сопілко // Право і суспільство. – 2014. – № 3. – С. 228–234.
13. Попов Л.Л. Информационное право : учебник / Л.Л. Попов, Ю.И. Мигачев, С.В. Тихомиров. – М. : Норма; Инфра-М, 2010. – 496 с.

